

Raskaudenaikainen Lapset puheeksi -keskustelu on osa ennalta ehkäisevää työskentelyä äitiysneuvoloissa

Ylä-Himanka Annette, Mustaniemi Anne, Honkanen Hilkka

2.2.2018 ::

Raskaudenaikainen Lapset puheeksi -keskustelu on tullut osaksi ennalta ehkäisevää työskentelyä äitiysneuvoloissa. Menetelmän käyttö lisääntyy koko ajan, mutta tietoa menetelmästä ja sen tarkoituksesta kaivataan lisää asiakkaiden keskuudessa. Mitä tarkoittaa raskaudenaikainen Lapset puheeksi -keskustelu ja mihin sitä tarvitaan? Miten menetelmää saadaan enemmän näkyville äitiysneuvoloissa? Päätimme ottaa haasteen vastaan projektimuotoisella opinnäytetyöllämme, jossa lopullisina projektituotteina syntyvät juliste ja esite äitiysneuvoloiden käyttöön.

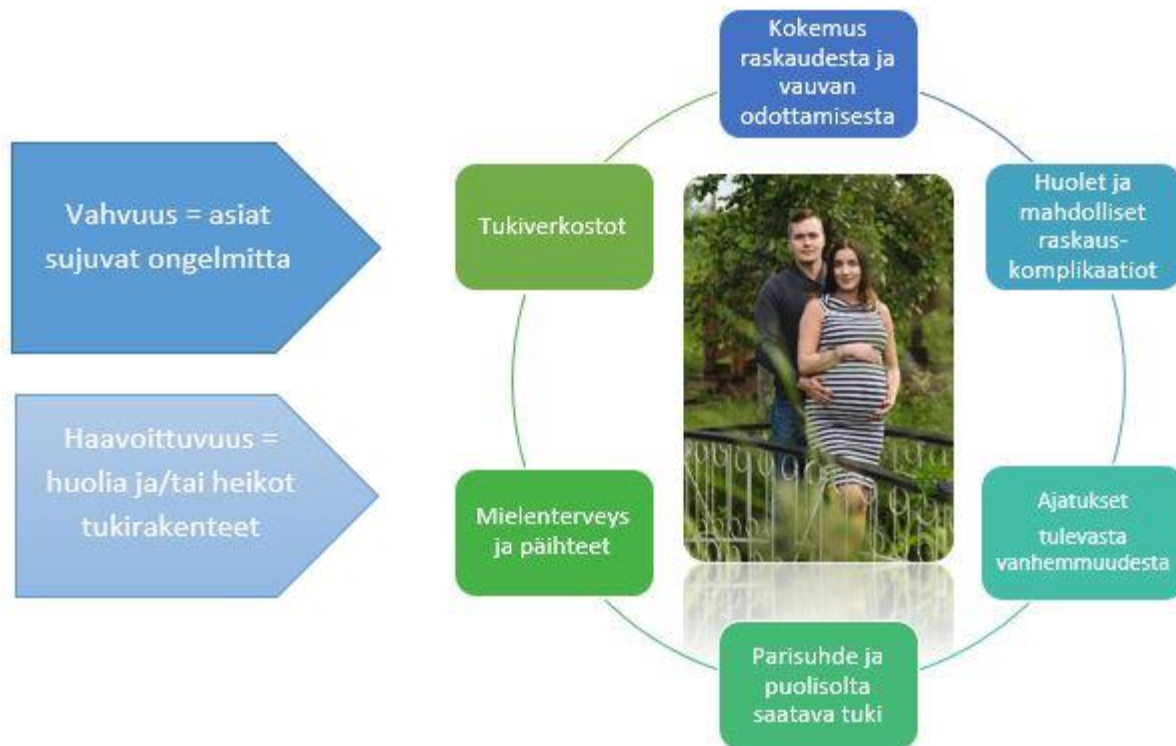
Lasten terveys alkaa muotoutua jo sikiöaikana, minkä vuoksi erityisesti raskaana olevien naisten terveyden edistäminen on merkityksellistä ^[1]. Kansanterveyden edistäminen sekä raskaudenaikaisten häiriöiden ennalta ehkäiseminen ja reagoiminen mahdollisimman varhain ilmaantuviin ongelmiin kuuluvat äitiysneuvolatyön tavoitteisiin. Äitiysneuvolan tehtävänä on antaa odottavalle perheelle tietoa raskauden kulusta, sen aiheuttamista muutoksista naisen kehossa sekä lapsen syntymästä, hoidosta ja kasvatuksesta. Myös syntyvän lapsen tulevan elinympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta käydään läpi vanhempien kanssa. Koti ja perhe ovat syntyvän lapsen keskeisin kehitysympäristö, ja sen voimavaroilla on merkitystä kaikkien perheenjäsenten terveydelle ja hyvinvoinnille. ^[2]

Terveystieteiden laaki (1326/2010) sekä asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) velvoittavat kuntia järjestämään raskaana olevien naisten neuvolapalvelut. Niiden kautta määritellään vastuu sikiön ja raskaana olevan äidin turvallisuuden ja terveyden seurannasta, syntyvän lapsen kehityksen ja kasvun turvaamisesta sekä koko perheen hyvinvoinnin tukemisesta neuvoloissa. Tavoitteena on vahvistaa terveyden edistämistä sekä tehostaa varhaista puuttumista ja syrjäytymisen ehkäisyä. ^[3] ^[4] Lapset puheeksi -menetelmä, johon raskaudenaikainen Lapset puheeksi -keskustelu yhtenä osa-alueena kuuluu, on kehitetty vastaamaan lakien vaatimuksiin lapsen hyvinvoinnista ja ehkäisevän työn merkityksestä ^[5].

Keskustelun kohteena lasta odottavan perheen vahvuudet ja haavoittuvuudet

Äitiysneuvolassa käytävässä raskaudenaikaisessa Lapset puheeksi -keskustelussa kiinnitetään huomiota vahvuuksiin ja haavoittuvuuksiin koskien sekä äidin, että puolison kokemuksia raskaudesta ja vauvan odottamisesta. Terveystieteiden laakin kanssa keskustellaan vanhemmuudesta, parisuhteesta ja toiselta saatavasta tuesta. Puheeksi otetaan myös mahdolliset huolet ja raskauskomplikaatiot. Mielenterveys sekä päihteiden käyttö ja suhtautuminen päihteisiin kuuluvat yhtenä osana keskusteluun kaikkien vanhempien kohdalla. Lopuksi keskustelun kautta kartoitetaan vielä perheen ulkopuolelta tuleva sosiaalinen tuki ja sen saatavuus sekä vanhempien kokemus tuen riittävyydestä. ^[6] Odottava äiti ja puoliso saavat kokea tulevaisuutensa kuulluksi ja saavansa tarvittaessa tietoa, tukea ja apua huoliinsa ^[2].

Lapset puheeksi -keskustelun yhteydessä määritellään perheen vahvuudet ja haavoittuvuudet. Vahvuudet ovat niitä asioita, jotka sujuvat normaalisti siitäkin huolimatta, että lapsen tai perheen elämässä olisi vaikeuksia tai ongelmia. Haavoittuvuudet ovat joko olemassa olevia tai alkavia ongelmia, jotka jo nyt herättävät huolta. Ne voivat olla myös tilanteita, jotka mahdollisesti voivat johtaa ongelmiin elämän vaikeissa vaiheissa, mikäli tilanteeseen ei puututa ajoissa. ^[6] Haavoittuvuus voidaan määritellä myös sellaiseksi asiaksi, joka vaarantaa syntyvän lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteen kehittymisen. ^[7]

KUVA 1. Raskaudenaikaisen Lapset puheeksi -keskustelun keskeiset käsitteet ja teemat

Jokaisesta kohdasta käydään läpi vahvuus ja haavoittuvuus. Haavoittuvuuksien kohdalla mietitään, ovatko asiat olleet aina näin vai onko kyseessä tapahtunut muutos. Muutoksen syntymäajankohtaa ja vanhempien näkemystä muutoksen syystä on aina aiheellista selvittää. Raskaudenaikainen vahvuus voi olla esimerkiksi vanhempien myönteinen kokemus raskaudesta ja vauvan odottamisesta. Sen sijaan haavoittuvuutena voidaan pitää ei-toivottua raskautta tai ylenmääräistä huolta lapsen terveydestä. ^[5]

Jos keskustelussa ilmenee ongelmia, järjestetään verkostokokous. Se on neuvonpito, jossa mietitään yhdessä ratkaisumalleja perheen tilanteeseen sekä ohjataan perhe oikeiden palveluiden ja etuuksien äärelle. Mikäli ongelmia ei esiinny, jatketaan ennaltaehkäisevää työtä. Jos perheessä on välitön lastensuojelun tarve, aloitetaan yhteistyö lastensuojelun kanssa heti. ^[5]

Taustalla varhainen puuttuminen ja yli sukupolvien siirtyvien ongelmien ratkaiseminen

Vaikka suomalaisten terveys ja hyvinvointi on jatkuvasti parantunut, erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat kasvaneet. Eroja on niin terveystottumuksissa, kuin somaattisessa ja psyykkisessä sairastavuudessa. ^[8] Huolestuttavaa on, että väestöryhmien väliset terveyserot alkavat kehittyä jo lapsuudessa osan lapsista joutuessa kehittymään huonommissa elinolosuhteissa ja kasvuympäristössä ^[1]

Lapset puheeksi -keskustelu on osa toimiva lapsi ja perhe -työtä, jossa kehitetään, tutkitaan ja juurrutetaan lasten hyvinvointia tukevia käytäntöjä ja menetelmiä ^[6]. Päämääränä on tukea lapsen normaalia kehitystä sekä ehkäistä yli sukupolvien siirtyviä ongelmia. Työn merkitys korostuu etenkin tilanteissa, joissa vanhempien voimavaroja kuormittaa jokin ylimääräinen tekijä. ^[9] Äitiysneuvolan tehtäviin kuuluu näiden riskiolosuhteiden kartoittaminen ^[10]

Erilaiset riskiolosuhteet merkitsevät usein huolia ja paineita vanhemmille. Ne vaikuttavat lapsen kehitysympäristöön ja koko perheen hyvinvointiin epäsuotuisasti. ^[9] Honkasen väitöskirjan mukaan riskioissa elävien perheiden lukumäärä vaihtelee 10–50 perheen välillä terveydenhoitajaa kohden. Esimerkiksi työttömyys, taloudelliset vaikeudet, päihdeongelmat, mielenterveysongelmat, parisuhteen ongelmat, avioerot, perherakenteen muutokset tai perheväkivalta voidaan laskea riskiolosuhteiksi. ^[10] HuosTa-hankkeesta käy ilmi, että edellä mainitut riskiolosuhteet ovat omalta osaltaan vaikuttamassa myös lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisien taustalla ^[11].

Lapsuuden perheolosuhteilla sekä kehitysympäristöllä on siten merkittävä vaikutus vallitsevaan yhteiskuntaan sopeutumiselle. Tukemalla suojaavia tekijöitä sekä varmistamalla päivittäisten rutiinien ja rakenteiden toiminta voidaan ennaltaehkäistä vaikeuksien esiintymistä sekä antaa tarvittaessa tukea niiden voittamiseksi. Yksi tärkeimmistä suojaavista tekijöistä on hyvät ihmissuhteet ja suotuista kasvu-ympäristö. Sen sijaan, että vaikeuksiin puututtaisiin vasta niiden ilmaannuttua, olisi tärkeämpää investoida hyvinvointiin ja pärjäävyyden vahvistamiseen. Ratkaisevassa asemassa onkin peruspalveluiden ohella ennaltaehkäisevä työskentely sekä varhainen puuttuminen. ^[12]

Perhepolitiikka ja sote peräänkuuluttavat ennaltaehkäisevää työtettä

Suomalainen perhepolitiikka korostaa perheille annettavan avun antamista riittävän varhain. Päämääränä on luoda lapsille turvallinen kasvu-ympäristö sekä tukea lasten vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja lasten huolenpidossa. ^[13] Siitä huolimatta Pohjois-Pohjanmaalla ongelmaksi on koettu, että lasten ja perheiden tuki ennalta ehkäisevin ja varhaisen tuen palveluin lähellä kasvu- ja kehitysympäristöä ei toteudu. Lapsia ja perheitä arjessa kohtaavien toimijoiden, kuten terveydenhoitajien, käytettävissä on tätä varten oltava työmalleja, joista Lapset puheeksi -keskustelu on hyvä esimerkki. Lisäksi tarvitaan osaamista, joissa arviointia, tukea, tutkimusta ja hoitoa tarvitsevat perheet ja lapset kyetään tunnistamaan varhain. ^[14]

Tuleva sote-uudistus tuo uusia tuulia myös perheiden palveluihin. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE:n lähtökohtina ovat lapsen oikeudet, perheiden monimuotoisuus, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä voimavarojen vahvistaminen. Lapsen etu, vanhemmuuden vahvistaminen sekä matalan kynnyksen palvelut ovat muutosohjelmassa vahvasti esillä. Ohjelman myötä perheiden peruspalveluita pyritään vahvistamaan ja painopistettä siirtämään ehkäiseviin sekä varhaisen tuen ja hoidon palveluihin. Tavoitteena on perheiden ja lasten hyvinvointi, voimavarojen parantaminen sekä vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen omaan hyvinvointiin ja perheiden käyttämiin palveluihin nähden. ^[15]

Opinnäytetyönä juliste ja esite äitiysneuvolaan raskaudenaikaisesta Lapset puheeksi -keskustelusta

Tarve Lapset puheeksi -keskustelun näkyvyyden lisäämisestä nousi esille Haapalahden, Niemelän ja Vuorman opinnäytetyön tutkimustuloksissa Lapset puheeksi -menetelmästä ^[16]. Työn tarpeellisuutta tukee myös oma havaintomme siitä, että vanhemmat eivät ole tietoisia raskaudenaikaisesta Lapset puheeksi -keskustelusta tai sen tarkoituksesta. Asia kävi ilmi, kun opinnäytetyötä yritettiin alun perin toteuttaa laadullisena kyselynä koskien vanhempien kokemuksia raskaudenaikaisesta Lapset puheeksi -keskustelusta. Haasteeksi ja lopulta myös tutkimuksen estäväksi tekijäksi nousi vanhempien epävarmuus siitä, mikä raskaudenaikainen Lapset puheeksi -keskustelu on ja ovatko he ylipäättään käyneet keskustelua terveydenhoitajan kanssa.

Esille tulleen tarpeeseen päätettiin vastata tuomalla menetelmälle näkyvyyttä julisteella sekä lisäämällä vanhempien tietoisuutta esitteellä. Vanhempien lisäksi projektituotteista hyötyvät myös äitiysneuvolan työntekijät, jotka käyttävät työssään Lapset puheeksi -keskustelua.

Työn ^[17] tilaajina ja yhteistyökumppaneina toimivat Pohjois-Pohjanmaan liiton LAPE-ohjelman projektipäällikkö **Suvi Helanen** ja erityisasiantuntija **Jaana Jokinen**. Heidän kauttaan opinnäytetyön tuotteena syntyneet esite (kuva 2) asiakkaille jaettavaksi ja juliste (kuva 3) äitiysneuvoloihin pääsevät levitykseen halukkaille neuvoloille sekä myös Toimiva arki -hankkeen internetsivuille. Projektiryhmämme toivoo, että tuotteemme pääsevät hyötykäyttöön mahdollisimman moneen äitiysneuvolaan.

KUVA 2. Esite [17]. Esite on kaksipuoleinen ja sen voi taittaa haitarimalliin. Julisteessa ja esitteessä on sama kuva nuoresta pariskunnasta katsomassa kohti tulevaisuudessa hämmöttävää vanhemmuutta ja vauva-arkea. (Kuvat aukeavat isommaksi klikkaamalla.)

KUVA 3. Juliste [17]. Julisteessa ja esitteessä on sama kuva nuoresta pariskunnasta katsomassa kohti tulevaisuudessa hämmöttävää vanhemmuutta ja vauva-arkea. (Kuvat aukeavat isommaksi klikkaamalla.)

Lähteet

- [^] [ab](#) Sosiaali- ja terveysministeriö. 2001. Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015 - kansanterveysohjelmasta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 4. Hakupäivä 16.6.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201309236235>
- [^] [ab](#) Kansallinen äitiyshuollon asiantuntijaryhmä (kirj.) Klemetti, R. & Hakulinen-Viitanen T. (toim.) 2013. Äitiysneuvolaopas. Suosituksia äitiysneuvolatoimintaan. 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, opas 29. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Hakupäivä 8.12.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-972-5>

3. [△]Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011. Hakupäivä 21.6.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338#Pidp3267968>
4. [△]Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 15§. Hakupäivä 8.12.2017.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>
5. ^{^ abcde}Solantaus, T. 2017. Lapset puheeksi – kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelmia. Manuaali ja lokikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hakupäivä 8.12.2017.
https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files...
6. ^{^ ab}Solantaus, T. 2013. Lapsen ja nuoren kehitystä tukeva toiminnallinen kartoitus varhaiskasvatuksessa ja koulussa: Lapset puheeksi -keskustelun taustateoria. Suomen mielenterveysseura. Hakupäivä 20.7.2017.
https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files...
7. [△]Lindroos, A., Ekholm, E. & Pajulo, M. 2015. Raskaudenaikainen kiintymys sikiöön – äitiyshuollon mahdollisuus ja haaste. Duodecim 131 (2), 143– 9. Hakupäivä 7.3.2016.
<http://www.duodecimlehti.fi/duo12052>
8. [△]Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1. Hakupäivä 22.3.2016.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74066...>
9. [△]Mielenterveysseura. 2017. Toimiva lapsi ja perhe -työ. Hakupäivä 5.11.2017.
<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehittämistoiminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-työ>
10. ^{^ ab}Honkanen, H. 2008. Perheen riskiolot neuvolatyön kontekstissa. Näkökulmana mielenterveyden edistäminen. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Kuopion yliopiston julkaisuja E, Yhteiskuntatieteet no 160. Kuopio: Kopijyvä. Hakupäivä 12.10.2017.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-27-1070-6>
11. [△]Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 3. Tampere: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino. Hakupäivä 8.12.2017.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-644-5>
12. [△]Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. 2012. Children's and youth's well-being in light of The 1987 Finnish Birth Cohortstudy. National Institute for Health and Welfare (THL), Report 52. Helsinki. Hakupäivä 12.6.2017.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984...>
13. [△]Sosiaali- ja terveysministeriö. Lapset, nuoret ja perheet. www-sivu. Hakupäivä 22.3.2016.
<http://stm.fi/lapset-nuoret-perheet>
14. [△]Vuorinen, A., Kallunki, H., Kiiskilä, J., Pimper-Koivisto, L., Lohva, M., Salmela, S., Olli, S-L., Pikkujämsä, S., Leskinen, H. & Paasovaara, K. 2017. Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveydenhuolto osana tulevaisuuden maakuntaa. Hakupäivä 8.12.2017.
<https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/download/5051/popster-loppuraportti/pdf>
15. [△]Aula, M.K., Juurikkala, V., Kalmari, H., Kaukonen, P., Lavikainen, M. & Pelkonen, M. 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 29. Hakupäivä 8.12.2017.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3813-7>
16. [△]Haapalahti, H., Niemelä, E. & Vuorma, J. 2016. Lapset puheeksi -menetelmä terveydenhoitajien työssä äitiys- ja lastenneuvolassa Pohjois-Pohjanmaalla. Oulu ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Hakupäivä 5.11.2017.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/111943...>
17. ^{^ abc}Marjakangas, S., Mustaniemi, A., Savolainen, E. & Ylä-Himanka, A. 2017. Raskaudenaikainen Lapset puheeksi -menetelmä – Esite vanhemmille ja juliste äitiysneuvolaan. Oulu ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Julkaisematon lähde.

Metatiedot

Nimeke: Raskaudenaikainen Lapset puheeksi -keskustelu on osa ennalta ehkäisevää työskentelyä äitiysneuvoloissa

Tekijä: Ylä-Himanka Annette; Mustaniemi Anne; Honkanen Hilikka

Aihe, asiasanat: ennaltaehkäisy, motivoiva haastattelu, puheeksiotto, raskaus, varhainen puuttuminen, äitiysneuvolat

Tiivistelmä: Raskaudenaikainen Lapset puheeksi (Lp) -keskustelu on osa ennalta ehkäisevää työskentelyä äitiysneuvoloissa. Työskentelyllä pyritään lasta odottavan perheen elämäntilanteen kartoittamiseen hyödyntäen siihen tarkoitettua raskaudenaikaisen keskustelun lokikirjaa. Keskustelussa kiinnitetään huomiota lasta odottavan perheen vahvuuksiin ja haavoittuvuuksiin elämän eri osa-alueilla. Sen avulla voidaan tukea vahvuuksia ja toisaalta antaa tukea haavoittuvuuksissa. Lp-keskustelu vastaa suomalaisen perhepolitiikan ja sote-uudistuksen peräänkuuluttamaan perhekeskeisen, yksilöllisen ja ennaltaehkäisevän perhettä lähellä olevan palveluntarjonnan haasteeseen.

Projektimuotoisen opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda keskustelulle sen kaipaamaa näkyvyyttä sekä lisätä tietoisuutta keskustelusta äitiysneuvoloissa ja lasta odottavien perheiden keskuudessa julisteen ja esitteen avulla. Jatkoimme aiheen parissa kehitystehtävän muodossa artikkelina, josta niin sosiaali- ja terveysalan opiskelijat, opettajat, valmistuneet sekä muutkin aiheesta kiinnostuneet voivat lukea aiheesta. Artikkelin tarkoituksena on tiedon välittäminen ja mielenkiinnon herättäminen, minkä kautta raskaudenaikaiseen Lp-keskusteluun voitaisiin alkaa etenkin äitiysneuvoloissa kiinnittää entistä suurempaa huomiota ja sitä kautta keskusteluita käytäisiin enemmän ja laadukkaammin. Artikkelissa esitellään valmiit ”Raskaudenaikainen Lapset puheeksi -keskustelu” -esitteen ja -julisteen.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2018-02-02

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201801091162>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: Julkaisu on tekijänoikeussäännösten alainen. Teosta voi lukea ja tulostaa henkilökohtaista käyttöä varten. Käyttö kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.

Näin viittaat tähän julkaisuun

Ylä-Himanka, A., Mustaniemi, A. & Honkanen, H. 2018. Raskaudenaikainen Lapset puheeksi -keskustelu on osa ennalta ehkäisevää työskentelyä äitiysneuvoloissa. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 7. Hakupäivä 2.2.2018. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201801091162>.